

Scenarios of Spiritual Influence and Social Capital of the Clergy with a Future-oriented Approach

Ali Karami¹, Ibrahim Hajiani²

Received: 05-01-2024

Accepted: 09-05-2024

Abstract

The influence and social base of the clergy is a topic that has always been debated. Throughout various historical events, scholars have discussed the role and influence of the clergy in achieving important goals. Unlike other studies that examine the clergy's influence in past events, this research takes a future-oriented approach, aiming to explore the clergy's influence and social base in the future. To address this issue, the study first identified the key drivers by reviewing the literature, and after seven rounds of the Delphi method, the most important drivers were identified. In the next step, using the cross-impact analysis method and the MicMac software, key drivers were identified. Finally, scenarios for the future were examined using Scenario Wizard software. By consulting experts, six key drivers out of fifteen were identified, and based on expert opinions, four possible scenarios were designed: one desirable scenario, one disastrous scenario, and two middle-ground scenarios. Among the scenarios, the most probable one is the "ideal clergy scenario," which, with changes in educational, training, and social policies, as mentioned in the policy section, could strengthen the position of the clergy in society even more than today.

Keywords: Ideal clergy, Seminary, Scenario wizard, Spiritual influence, Future, Social capital.

1. Corresponding Author. PhD Student in Futures Studies, Faculty of Strategic Management, Supreme National Defense University, Tehran, Iran ali.karami@ihu.ac.ir

2. Associate Professor in Socio-Cultural Research Department, Faculty of Culture, Social and Behavioral Sciences, Baqir-ul-Ulum (AS) University, Qom, Iran ebrahimhj@ihu.ac.ir

سناریوهای نفوذ معنوی و سرمایه اجتماعی روحانیت با رویکرد نگاه به آینده

علی کریمی^۱، ابراهیم حاجبانی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۱۵

چکیده

نفوذ و پایگاه اجتماعی روحانیت یکی از موضوعاتی است که همواره مورد بحث بوده است. از این رو در رویدادهای گوناگون تاریخ، اندیشمندان بر سر این موضوع که نقش و نفوذ روحانیت در تحقق آن مهم چه بوده، بحث داشته‌اند. این پژوهش برخلاف سایر پژوهش‌هایی که به بررسی نفوذ روحانیت در یک رویداد گذشته می‌پردازند، مسئله را با نگاهی به آینده مورد بررسی قرار می‌دهد و مترصد آن است که نفوذ و پایگاه اجتماعی روحانیت را در آینده مورد بررسی قرار دهد. برای حل این مسئله، در گام نخست با مرور ادبیات، پیشران‌های مؤثر بر موضوع شناسایی شدند و پیشران‌های مهم بعد از هفت مرحله دلفی معرفی شدند. در گام بعدی، با روش تحلیل تأثیر متقاطع و با استفاده از نرم‌افزار میک مک، پیشران‌های کلیدی شناسایی شدند. در نهایت، با استفاده از نرم‌افزار سناریو ویزارد سناریوهای پیش روی موضوع مورد بررسی قرار گرفتند. با بررسی نظرات خبرگان، از ۱۵ پیشران مهم و تأثیرگذار، شش پیشران کلیدی شناسایی شدند و با بهره‌گیری از نظرات خبرگان چهار سناریو محتمل طراحی شد که عبارتند از: یک سناریو مطلوب، یک سناریو فاجعه و دو سناریو میانه. از بین سناریوهای بیان‌شده، سناریوی محتمل، سناریو روحانی تراز است که می‌شود با تغییراتی در سیاست‌های تربیتی، آموزشی و اجتماعی که در بخش سیاست‌ها بدان اشاره شد، جایگاه روحانیت را بیش از امروز در جامعه پررنگ‌تر کرد.

کلیدواژه‌ها: روحانی تراز، حوزه علمیه، سناریو ویزارد، نفوذ معنوی، آینده، سرمایه اجتماعی.

۱. دانشجوی دکتری آینده‌پژوهی، دانشکده مدیریت راهبردی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

ali.karami@ihu.ac.ir

۲. دانشیار گروه پژوهش‌های فرهنگی اجتماعی، دانشکده فرهنگ، علوم اجتماعی و رفتاری، دانشگاه باقرالعلوم

(علیه‌السلام)، قم، ایران. ebrahimhj@ihu.ac.ir

مقدمه

شیعه به‌عنوان یک مکتب مذهبی اسلامی، از سازماندهی قدرتمند روحانیت برخوردار است. با وجود اینکه مرکزیت این سازمان پیش‌تر در شهرهای عراق مانند نجف، کربلا، سامرا و حله بود، با پیروزی انقلاب اسلامی ایران، این مرکزیت به حوزه علمیه قم در ایران انتقال یافته و در آن توسعه قابل ملاحظه‌ای پیدا کرد (اخلاقی، ۱۳۸۴، ص. ۹).

در جریان رویداد جهانی انقلاب اسلامی، روحانیت نقش بسیار ویژه و پررنگی را ایفا کرد؛ به‌نحوی که توانست، یک حرکت نخبگانی را به یک اراده ملی تبدیل کند. آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بارها بر نقش پررنگ روحانیت و حوزه‌های علمیه در جریان این پدیده، بیاناتی را داشته‌اند که وجه مشترک این بیانات، نقش پایگاه اجتماعی و نفوذ روحانیت در بدنه جامعه بوده است (بیانات در دیدار مجمع نمایندگان طلاب حوزه علمیه قم، ۱۳۹۴/۱۲/۲۵).

این تأکيدات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) کاشف این مدعی است که روحانیت و سازمان حوزه در سال‌های وقوع انقلاب اسلامی، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بودند، به‌نحوی که توانستند با استفاده از شبکه نفوذ خود در کشور، اقبال عمومی جامعه را به این تحول سیاسی متمایل کنند و نتیجه مطلوب را (تحقق انقلاب اسلامی در گام نخست و تشکیل نظام اسلامی در فروردین ۱۳۵۸) با مشارکت مردم رقم بزنند.

به‌همین خاطر با توجه به اهمیت این موضوع در نگاه امامین انقلاب اسلامی از یک‌سو و لزوم ترسیم آینده‌های محتمل پایگاه اجتماعی روحانیت در ایران از سویی دیگر، این نیاز احساس شد تا پژوهشی با عنوان «سناریوهای نفوذ معنوی و پایگاه اجتماعی روحانیت با رویکرد نگاه به آینده» انجام گیرد تا سناریوهای محتمل این موضوع مهم مورد بررسی قرار گیرد. از این‌رو برای رسیدن به این مهم، سؤال اصلی که این پژوهش در جهت پاسخ به آن گام برمی‌دارد این است که «پایگاه اجتماعی و نفوذ معنوی و فرهنگی روحانیت و حوزه(ها) در افق آینده چگونه خواهد بود؟»

سؤالات فرعی که در این پژوهش مورد مذاقه قرار خواهند گرفت عبارتند از:

- برای بررسی پایگاه اجتماعی و نفوذ معنوی و فرهنگی روحانیت چه عوامل محیطی مؤثر هستند؟
- پیشران‌های کلیدی به‌دست‌آمده از محیط‌شناسی صورت گرفته، کدام پیشران‌ها هستند؟

- جایگاه هر کدام از پیشران‌های کلیدی در تحلیل تأثیر متقاطع^۱ چگونه است؟
- چه سناریوهای احتمالی در خصوص آینده نفوذ اجتماعی و پایگاه اجتماعی روحانیت متصور است؟

مبانی نظری

۱. سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی یکی از مفاهیم پرکاربرد و مهم در حوزه علوم اجتماعی است. از این رو برای بیان عمق تعریف آن، از تعاریف اندیشمندان مختلف خارجی در خصوص این مهم استفاده می‌کنیم. «آنتونی گیدنز» سرمایه اجتماعی را شبکه روابط اعتماد اجتماعی می‌داند و این عامل را در جوامع سنتی، «درون‌گروهی» و در جوامع مدرن، «گسترده» معرفی می‌کند. گیدنز، اعتماد گسترده به متخصصان را یکی از عوامل سرمایه اجتماعی نوظهور در جامعه‌های مدرن می‌داند که رکن اساسی حیات اجتماعی است (عبداللهی، ۱۳۸۶، ص. ۲۰۱).

«پی‌یر بوردیو» سرمایه اجتماعی را از مصادیق سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی و نمادین متمایز می‌کند و آن را دارای خصلتی ساختاری و تعاملاتی معرفی می‌کند. او سرمایه اجتماعی را شبکه کمابیش بادوامی از روابط نسبتاً نهادینه‌شده معرفی می‌کند که با شناخت و تعهداتی مانند اعتماد در ارتباط است و به‌عنوان منابع بالفعل یا بالقوه موجبات لازم برای تسهیل کنش‌های فردی یا جمعی کنشگران را فراهم می‌سازد (عبداللهی، ۱۳۸۶، ص. ۲۰۲). در دیدگاه «جیمز کلمن»، سرمایه اجتماعی نشان می‌دهد که چگونه ساختار اجتماعی یک گروه می‌تواند به‌عنوان منابعی برای آن گروه عمل کند. کلمن اعتماد، اطلاعات، اختیار و تعهد را لازمه سرمایه اجتماعی معرفی می‌کند (شریفیان ثانی، ۱۳۸۰، ص. ۱۲). «فرانسیس فوکویاما» در تعریف سرمایه اجتماعی، هر دو جنبه عینی و ذهنی یعنی شبکه روابط رسمی و غیررسمی و اعتماد اجتماعی را مورد توجه قرار می‌دهد. «فوکویاما» به ارتباط مستقیم سرمایه اجتماعی و مشکلات اجتماعی اشاره‌ای مستقیم دارد و یکی از راه‌های اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی را استفاده از آمارهای انحرافات اجتماعی می‌داند (شریفیان ثانی، ۱۳۸۰، ص. ۱۲).

با توجه به تأکیدات صورت‌گرفته بر توجه به گزاره سرمایه اجتماعی، لازم است تا این موضوع در پدیده‌های مختلف با دقت بیشتری مورد مطالعه قرار گیرد و طی تحقیقات متعددی عوامل مؤثر

بر آن شناسایی گردند.

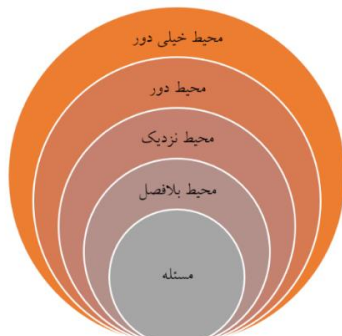
۲. محیط‌شناسی

توجه به محیط، زمینه‌ها، شرایط و بسترهای شکل‌گیری پدیده‌ها در بسیاری از پژوهش‌های راهبردی و رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی رایج است. سنجش و ارزیابی اقتضانات و شرایط محیطی، گاهی به صورت اصلی و مستقیم و در مواقعی به صورت غیرمستقیم به عنوان دغدغه و مسئله پژوهشی مطرح می‌شود (حاجیانی، ۱۳۹۴).

از نظر لغوی و مفهومی، مفهوم «محیط» مصادیق گوناگونی در رشته‌های علمی دارد. محیط به معنای ابتدایی آن شامل عوامل دربرگیرنده انسانی و غیرانسانی، ملموس و ناملموس بوده و همه عوامل و پیشران‌هایی که نسبت به یک ارگانیزم، به طور بالقوه یا بالفعل مؤثرند را دربر می‌گیرد (حاجیانی، ۱۳۹۴، ص. ۱۱). در تعریف نهایی، محیط یعنی کلیه روندها، فضاها، منابع، محدودیت‌ها، فرصت‌ها، تهدیدات، ساختارها، ترتیبات، نهادها، پیشران‌ها، ظرفیت‌ها، قابلیت‌ها، بازیگران، مکان‌ها، موقعیت‌ها، بازدارنده‌ها، پیش‌برنده‌ها، تسهیل‌کننده‌ها، توانمندسازها و اصطحکاک‌هایی که بر متغیر یا سیستم مورد مطالعه مرتبط و مؤثر هستند (حاجیانی، ۱۳۹۴، ص. ۱۳). محیط‌شناسی به عنوان یک رویکرد پژوهشی، در چارچوب سیاست‌پژوهی قرار می‌گیرد. سیاست‌گذاری و محیط‌شناسی دو روی سکه هستند (حاجیانی، ۱۳۹۴، ص. ۵۶).

از آنجایی که از طریق محیط‌شناسی، می‌توان پیشران‌ها و عوامل تأثیرگذار در مسئله را شناسایی کرد، ضرورت آن احساس می‌شود. از این رو برای یک محیط‌شناسی جامع، با توجه به چندلایه‌ای بودن محیط و انواع متغیرهای موجود، اولین کاری که باید انجام داد، لایه‌بندی محیط است. در این لایه‌بندی، محیط برای راحتی تشخیص عوامل محیطی (پیشران‌ها) به انواع مختلفی (محیط بلافصل، محیط نزدیک، محیط دور و محیط خیلی دور) تقسیم می‌شود.

تصویر ۱. انواع محیط متصور در خصوص مسائل مختلف (حاجیانی، ۱۴۰۱)

گام بعدی، تقسیم‌بندی محیط براساس ماهیت محیط‌ها است. برای این کار تقسیم‌بندی‌های مختلفی مانند pestel، pest و... وجود دارد که البته این تقسیم‌بندی، به فراخور موضوع و مسئله می‌تواند با کاهش یا افزایش حوزه‌های مطالعاتی مواجه شود.

پیشینه

نفوذ روحانیت در اجتماع و زندگی فردی و اجتماعی مردم، همواره از موضوعاتی بوده که در دوره‌های مختلف مورد اهمیت قرار گرفته است. از این‌رو همواره اندیشمندان و جامعه‌شناسان بدان توجه کرده‌اند و تأثیر آن را در رویدادهای مختلف اجتماعی مورد بررسی قرار داده‌اند. از این‌رو در زمینه نفوذ اجتماعی روحانیت ادبیات غنی و پرباری از پژوهشگران مختلف وجود دارد که از آن جمله می‌توان به آثار و پژوهش‌هایی مانند «مباحثی درباره حوزه» اثر حضرت آیت‌الله مصباح یزدی (۱۳۹۲)، «بررسی و تبیین پیش‌نیازهای دانشی و مهارتی در ارتقای اخلاق کنشگری روحانیت» اثر محمد دین‌محمدی (۱۴۰۰)، «نقش تربیتی و هدایت‌گری روحانیت در نظارت اجتماعی، ارتقای فرهنگ دینی و تبیین مصالح و مفاسد اجتماعی» از اباذر کافی موسوی (۱۳۹۹)، «بررسی کارویژه‌های روحانیت در تعامل با نظام جمهوری اسلامی به‌مثابه مؤثرترین ساختار سیاست، سبک زندگی و دین‌داری از منظر رهبران انقلاب» از سید محمدحسین هاشمیان و همکاران (۱۳۹۹) و «منزلت روحانیت پس از جمهوری اسلامی؛ کاهش یا افزایش» اثر رضا عیسی‌زاده (۱۳۹۶) اشاره کرد. اما اگر به‌صورت جدی ادبیات پیشین را مورد بررسی قرار دهیم، مواردی از پژوهش‌ها که بیشترین ارتباط را با موضوع مورد بحث یعنی «نفوذ اجتماعی روحانیت در جامعه» دارند عبارتند از:

جدول ۱. مهم‌ترین آثار پژوهشی نزدیک به پژوهش جاری

نگارنده در این مقاله معتقد است که باوجود اینکه نمی‌توان مدعی شد روحانیت در سطوح مختلف خود دچار کاهش منزلت اجتماعی سیاسی شده، ولی در جنبه‌هایی از روحانیت این کاهش قابل مشاهده می‌باشد. همچنین می‌توان ادعان شد اختلال‌های رفتاری ناشی از زندگی اشرافی، رفتار سازشی با قدرت و ضعف مهارت‌های اجتماعی روحانیت، درصد بالایی را در پیش‌بینی کاهش منزلت اجتماعی سیاسی به خود اختصاص داده است.	عیسی نیا رضا، ۱۴۰۰	بررسی منزلت اجتماعی سیاسی روحانیت و تغییرات آن در چهار دهه جمهوری اسلامی ایران
نویسنده در این مقاله، اهمیت میزان و سطح نفوذ اجتماعی روحانیت را امری ضروری می‌داند و این مولفه را در جامعه منتظر بسیار پررنگ‌تر می‌داند. او بر اساس روش SWOT این فرضیه را دنبال کرده که امروزه روحانیت به جای این‌که در موقعیت SO یا تهاجمی قرار بگیرد، در موقعیت WT یا تدافعی قرار دارد؛ لذا برای تحقق جامعه منتظر باید با هوشمندی تمام به سوی استراتژی تهاجمی حرکت کند.	عیسی نیا رضا، ۱۳۹۹	موقعیت و جایگاه روحانیت در جامعه منتظر
مساله محوری این کتاب، نهاد روحانیت و تحولات آن در نیم قرن اخیر و بویژه بعد از انقلاب است. در خلال این تحولات بوده که وضعیت جدید برای روحانیت بواسطه پیوندش با قدرت و فراگیری آن در تمام عرصه‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جامعه ایجاد شد. مهم‌ترین خصیصه این وضعیت جدید، در عرصه سیاسی است که مثلث جدیدی را در ساحت قدرت ایجاد کرد (مثلث ولایت فقیه، دولت اسلامی و حوزه/مرجعیت). توصیف این تغییرات روحانیت در موقعیت پسا انقلابی، نخ تسبیح بخش‌های مختلف این کتاب است.	سلیمانیه مهدی، ۱۳۹۷	کتاب پل تا جزیره؛ تاملاتی جامعه شناختی در موقعیتی پسا انقلابی روحانیت
این کتاب نگاهی به پیامدهای فرهنگی ناشی از نوسازی در ایران دارد و بعد از بیان پیامدهای نوسازی، مدعی است که در پی نوسازی، دین‌داری شکل متفاوتی گرفت. نویسنده در ادامه ارتباط روحانیت را در این دین‌داری نشان می‌دهد، و علل کاهش تبعیت از روحانیت بررسی و موضوع نفوذ اجتماعی روحانیت مورد بحث قرار می‌دهد.	سام دلیری کاظم، ۱۳۹۷	کتاب نوسازی و تغییرات اجتماعی؛ دینداری و روحانیت در ایران امروز
در این مقاله بیان می‌شود که از مشروطیت و در پی آن پهلوی، سرمایه اجتماعی روحانیت در معرض تهدید بوده و تلاش این روحانیت برای باز پس‌گیری سرمایه از بین رفته با پیروزی انقلاب اسلامی به نتیجه رسید؛ ولی با گذر زمان، تغییرات مهمی در کارکرد این سرمایه مهم و حیاتی رخ داد که مهم‌ترین آن‌ها، گرایش روحانیت به سرمایه اقتصادی بود و این تغییر مهم‌ترین عامل کاهش نفوذ اجتماعی روحانیت بود.	نوع دوست رضا و همکاران، ۱۳۹۷	وضعیت سنجی سرمایه روحانیت پیش و پس از پیروزی انقلاب اسلامی
نویسنده در این مقاله، بر مخاطبان روحانیت تاکید دارد و به نحوه دین‌داری آنها به عنوان علت مؤثر بر کاهش نفوذ روحانیت اشاره کرده است. او سه نوع دین‌داری مشخص می‌کند که منطبقاً بر تبعیت از روحانیت تأثیر دارند. نویسنده در نهایت به این نتیجه رسیده که هر چه اعتقاد دینداران به وظایف روحانیت و برخی احکام دینی پایین بیاید و هرچه نیاز آنان توسط آلت‌رئالیته‌های روحانیت مرتفع شود و نیز هر چقدر ناپایداری به ابعاد دین‌پیش‌تر شود، تبعیت دینداران از روحانیت رو به تنزل خواهد گذارد.	سام دلیری کاظم، ۱۳۹۴	انواع دین‌داری و روحانیت؛ بررسی تأثیر نوع دین‌داری بر تبعیت از روحانیت
نویسنده در مقاله این پیشفرض را اصل قرار داده که روحانیت با کاهش نفوذ اجتماعی روبه رو شده است و برای اثبات آن الگویی جامع از عوامل مستقیم و غیر مستقیم بر اساس سه سطح مردم، ساختار اجتماعی و روحانیت طراحی کرده است و در نهایت نقش تشکیل حکومت را بر این مهم بیان کرده است.	شجاعی زند علیرضا، ۱۳۹۱	کاهش نفوذ اجتماعی روحانیت در ایران «الگویی برای بررسی»

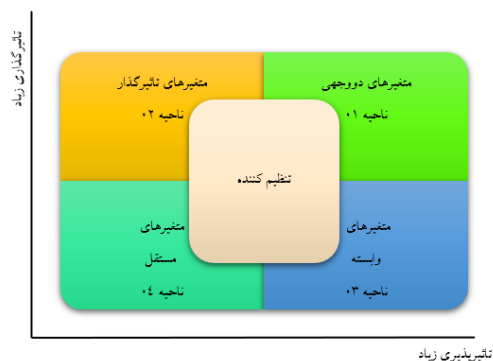
نکته مشترک تمام پژوهش‌هایی که درخصوص نفوذ اجتماعی روحانیت انجام شده، این است که پژوهشگران در آنها یا به تحلیل وضعیت فعلی براساس تحقیقات میدانی یا اسنادی پرداخته‌اند، یا در یک رویداد تاریخی، نقش روحانیت را مورد بررسی قرار داده‌اند؛ اما پژوهش حاضر درصدد آن است که نفوذ اجتماعی روحانیت را در آینده مورد بررسی قرار دهد و به سناریوهای محتمل این موضوع بپردازد. از این‌رو موضوع مذکور تا آنجایی که نگارنده به تفحص پرداخته، در ادبیات موجود، مسبق به سابقه نمی‌باشد.

روش پژوهش

همانگونه که بیان شد، هدف از محیط‌شناسی رسیدن به پیشران‌هایی است که بر مسئله تأثیر می‌گذارند (حاجیانی، ۱۴۰۱). بعد از اینکه پیشران‌ها در بخش‌های مختلف کشف شدند، نوبت به مشخص کردن پیشران‌هایی است که حداکثر نفوذ و تأثیر را روی مسئله دارند. برای این کار با کمک تیم دلفی و براساس دو متغیر میزان اهمیت و میزان قطعیت، پیشران‌ها در مراحل مختلف غربال می‌شوند تا جایی که پیشران‌های کلیدی^۱ باقی بمانند. پیشران‌های کلیدی، پیشران‌هایی هستند که بیشترین میزان اثرگذاری و اهمیت را در بین دیگر پیشران‌ها دارند. لازم به ذکر است که فرایند غربال پیشران‌ها، یکباره صورت نمی‌گیرد و در دفعات مختلف (مطلوب‌ترین حالت نه مرحله) صورت می‌گیرد.

بعد از اینکه پیشران‌های کلیدی مشخص شدند، گام بعدی بررسی میزان اثرگذاری و اثرپذیری این متغیرها می‌باشد. برای رسیدن به این هدف، باید سراغ روش تحلیل تأثیرات متقاطع رفت. برای این مهم، تأثیرات زوجی میان پیشران‌های انتخاب شده، مورد بررسی قرار می‌گیرند. در آینده‌پژوهی، تحلیل اثرات متقاطع به روش‌های مختلف آماری، احتمالی و نرم‌افزاری انجام می‌گیرد؛ اما همه این تحلیل‌ها از طریق تشکیل ماتریس صورت می‌گیرد که بیانگر وابستگی متقاطع پیشران‌های گوناگون با یکدیگر است (مولایی، ۱۳۹۴، ص. ۱۳). یکی از رایج‌ترین این ابزارها، نرم‌افزار میک مک است. بعد از ارزیابی میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری پیشران‌ها بر یکدیگر، خروجی نرم‌افزار در قالب ماتریس با چهار وجه ارائه می‌گردد.

تصویر ۳. چیدمان پیشران‌ها در خروجی نرم‌افزار MICMAC براساس نظر خبرگان

1. Key drivers

متغیرهایی که در ناحیه دو قرار دارند، هرچند تأثیر بسیار بالایی دارند، ولی قابل کنترل نیستند و از دسترس خارج هستند. از این‌رو نمی‌توان آنها را راهبردی محسوب کرد و برنامه‌ریزان به‌ندرت قادر به تغییر آنها هستند. متغیرهایی که در ناحیه سه قرار دارند، تأثیرگذاری و تأثیرپذیری بسیار پایینی دارند و راهبردی محسوب نمی‌شوند. متغیرهایی که در ناحیه چهار قرار دارند چون وابستگی شدید به سایر متغیرها دارند، خاصیت راهبردی ندارند و نتیجه سایر متغیرها هستند. متغیرهایی که در ناحیه یک قرار دارند، چون هم قابلیت کنترل دارند و هم بر سیستم تأثیرگذاری قابل قبولی دارند راهبردی هستند.

با مشخص شدن متغیرهای تنظیمی، مرحله سناریونویسی آغاز می‌شود. در این مرحله با استفاده از نرم‌افزار سناریو ویزارد وضعیت‌های مختلف پیشران‌ها با یکدیگر مورد بررسی قرار داده می‌شوند و در ماتریسی چندوجهی، میزان تأثیرگذاری مثبت و منفی حالت‌های مختلف در ترانس ۳- تا ۳+ امتیازدهی می‌شوند. درنهایت نرم‌افزار سناریوهای مختلف را براساس امتیازات ارائه می‌کند. لازم به‌ذکر است که تیم دلفی متشکل از ۱۰ روحانی درس خارج، استاد و فارغ‌التحصیلان دانشگاه می‌باشد که جزئیات آن در جدول زیر بیان شده است.

جدول ۲. مشخصات کلی پانل خبرگان

تعداد	سن	جنسیت	مدرک تحصیلی	وابستگی شغلی
۵	۴۰ تا ۲۸	مرد	سطح چهار حوزه علمیه	طلبه درس خارج در قم
۱	۴۰ تا ۳۵	زن	فوق لیسانس تاریخ	مسئولیت در دانشگاه آزاد اسلامی
۱	۴۰ تا ۲۸	زن	فوق لیسانس حقوق از کانادا	فعال فرهنگی
۲	۴۲ تا ۳۰	مرد	دانشجوی دکتری آینده پژوهی	فعال فرهنگی
۱	۳۰	زن	لیسانس حقوق	فعال فرهنگی

یافته‌های پژوهش

شناسایی پیشران‌ها

در پژوهش حاضر همانگونه که بیان شد، در گام نخست براساس نظر خبرگان، حوزه‌های اصلی محیط تأثیرگذار بر موضوع به هفت حوزه اجتماعی، فرهنگی، فردی، سیاسی، تکنولوژیک، علمی و اقتصادی تقسیم‌بندی شدند. پیشران‌های کشف‌شده در حوزه‌های مختلف به‌شرح ذیل است:

جدول ۳. خروجی محیط‌شناسی مسئله نفوذ روحانیت در محیط‌های هفت‌گانه

سیاسی political	فرهنگی cultural	فردی individual	علمی scientific	اقتصادی economical	تکنولوژیک technological	اجتماعی social
داشتن بصیرت و درست فهمیدن مسائل	رسیدگی به وضع فرهنگی و دین مردم	دارای آراستگی و نظافت ظاهر	نظر دادن در حد علم خودش	درخواست و تعیین نکردن پول برای سخنرانی	استفاده از ابزار روز مورد نیاز در راستای کار	صرف حضور در جایگاه روحانیت
متصف بودن و پذیرفتن انشاهات خویش	احترام گذاشتن به فرهنگ مناطق و اقوام مختلف	اجتناب از شوخی های زننده	اگر بلد نیست، نپسونه و راحت بگه نمی دانه	اجتناب از زندگی اشرافی و تجملی	مطلع بودن از ابزار تکنولوژی جدید	ارتباط گیری به طور انحصار با افشار آسیب دیده
پذیرفتن محسبات مخالفتش	اشتغال موثر در فعالیت های فرهنگی و هنری	عدم انتظار پاداش و تشکر	زمانه شناسی و عصر هجر نبودن	اهل قناعت و سادگی زندگی	ترویج مباحث دین در مصداق تکنولوژیک	مطالعه گری حل مشکلات مردم در مقام یک روحانی
داشتن قوه تبیین عمیق و صحیح از مسائل سیاسی	تطور اخلاق دینی در روحانیت	صبر در برابر مشکلات اجتماعی و طبیعی زندگی	مخاطب شناسی	اجتناب از ثروت افروزی	دین گرایی مردم به واسطه ملل اذهاب تکنولوژیک	داشتن خدمات اجتماعی ملل اذهاب به جهادی رسیدگی به محرومان منطقه زندگی
مطالعه گری مشکلات مردم از مسئولین در مقام یک مسئول	تعامل با دانشجویان در محیط دانشگاه	اهل مزاج (حلال) با مردم	پرداختن به موضوعات مورد نیاز جامعه نیازمندان	خرج کردن پول در راه خدا و کمک به نیازمندان		از مردم بودن
در نزاع ها طرفدار مردم	تعامل با دانشجویان در محیط دانشگاه	خوش برخورد و خوش صحبت بودن	داشتن مهارت سخنرانی	عدم وابستگی به بنگاه های اقتصادی		تکیه گاه محرومان بودن
درک روحانیت طراز توسط مردم	حضور در مابین مردم	گوش نشنا برای مردم بودن	آشنایی به مسائل روز	کیفیت وسیله نقلیه مقررات		الترام به قوانین و مقررات
اشتغال در فعالیت های سیاسی	دفاع از مقدسات دینی و مبهمی	مشاور امین بودن	با سواد روحانیت به مباحث دینی	دربافت شهریه و ارتزاق از وجوهات		الترام به جناب های اجتهاد
راهبری سیاست مانند آیت الله مصلحان مهدوی کنی	تفوق بیگانگان در جایگاه و فرهنگ روحانی	توجه به نتیجه و عدول از تکلیف مداری	فعالیت علمی روحانیت در مجامع علمی دیگر مانند روشناسی اقتصاد	اشتغال در فعالیت های سرمایه ای، اقتصادی، تولیدی و کشاورزی		دلسوزی کردن برای مردم
همنه های رسانه ها به جایگاه مسئولین روحانی	عدم پاسخ به معضلات جامعه	ترسو نبودن و محتاط نبودن	آشنایی با تحولات در ایران و جهان	کیفیت محل سکونت		اول بودن در پیگیری عوارضت های اجتماعی به حق
یادداشت های سیاسی	عدم اقتباس سبک زندگی از مردم بلکه اقتباس از اسلام	نداشتن حرص و طمع	آموختن سایر زبان ها	دربافت پول بابت اقامه نماز جماعت		در دسترس بودن علما
روحانی میاستمدار انقلابی	مبارزه با عرافات	پاکی در رفتار و گفتار	ترک کردن علم آموزی به خاطر کسب مشاغل در نتیجه بی سوادی	توانمند شدن طلاب از لحاظ اقتصادی برای بی نیازی از وجوهات		آرامش و آرامش بخشی به جامعه
شناسایی نقاط ضعف نظام و تذکر بابت رفع آن	اصل دین داری مردم	توجه نکردن اشتباه خود و قبول آن	ضعیف بودن رویدی های حوزه	آینده شگنی معین و مشخص		پرهیز از تلقی گویی و تلقی شوی
اختلاف نظر بنیادین در میان روحانیان معتمد و اصیل	از دست دادن جایگاه مرجعیت مراجع مردم برای پاسخ به سوالات	الترام به حلال و حرام الهی	شناخت روش های تولیدی نوین	پرهیز از درخواست های مالی غیر ضروری		ترویج کینه زدایی در جامعه
وحدت بین شیعه و سنی	سواد رسانه داشتن	تبیین مطالب با بیان روان و اجتناب از الفاظ اصطلاحی و قلمبه سلمبه	راه اندازی مراکز خبریه			اتحاد گفتگویی بین روحانیت
نارضایتی مردم از دولت منتسب به روحانیت	پسته بودن فضای نقد و انتقاد از روحانیت	روابط سالم خانوادگی				حرست از استقلال و سریشدی جامعه
نارضایتی مردم از مسئولین روحانی	شناخت انبیاات عمومی جامعه	تربیت فرزندان صالح و سالم				فرق شدن روحانیت در احکام فردی و جمعی و لطف از احکام اجتماعی، اقتصادی و سیاسی اسلام
فضا سازی محافل	حضور در اجتماعات نوین (کافه، نثار، سینما و ...)	دقت در حرف زدن				تقدس نمایی و تقبالت شردن ظواهر و مظاهیر گریختن و انزوی اجتماعی
تشکیل حکومت اسلامی و ورود به عرصه اقتدار به جای نفوذ	فعالیت مجازی	دوری از ریاکاری				کناره گیری از مسئولیت های اجتماعی
تغییر در ویژگیهای شخصیتی مسئولین روحانی	عدم اعتنا به فضاوت دیگران					خارج شدن برخی از روحانیت مانند سخنرانی مذهبی/ دفرخانه عقد و طلاق/
آزاداندیشی	مطابقت رفتار با گفتار					

شناسایی پیشران‌های کلیدی

بعد از احصاء پیشران‌ها، نوبت تعیین پیشران‌های کلیدی و مهم از میان مجموع پیشران‌ها است. در این مرحله براساس نظر پنل خبرگانی و براساس دو متغیر میزان اهمیت و میزان قطعیت به هر کدام از پیشران‌ها بین ۱ تا ۵ نمره داده شد و در هر مرحله پیشران‌هایی که بیشترین امتیاز را داشتند، وارد مرحله بعدی شدند و بعد از ۵ مرحله، پیشران‌های کلیدی شناسایی شدند. لازم به ذکر است که در مرحله اول ۱۱۴ پیشران، در مرحله دوم ۸۰ پیشران، در مرحله سوم ۵۴ پیشران، در مرحله چهارم ۳۶ پیشران و در نهایت در مرحله پنجم ۱۹ پیشران مورد ارزیابی قرار گرفتند.

جدول ۴. جدول سنجش و ارزیابی پیشران‌های محیطی

پیشران‌ها	میزان اهمیت					میزان قطعیت				
	۱	۲	۳	۴	۵	۱	۲	۳	۴	۵
اصلاً					خیلی زیاد					خیلی زیاد

در نهایت بعد از پنج مرحله مراجعه به پانل خبرگان و گزینش پیشران‌های کلیدی، ۱۵ پیشرانی که بیشترین اهمیت و بالاترین میزان قطعیت را داشتند، از بین ۱۱۴ پیشران کشف شده انتخاب شدند که عبارتند از:

جدول ۵. جدول خروجی نهایی پیشران‌های کلیدی محیطی بعد از پنج مرحله ارزیابی خبرگان

پیشران‌های کلیدی
ثروت لدوزی
ارتباط گیری به طور انحصار با فشار آسیب دیده
التزام به حلال و حرام الهی
با سواد روحانیت به مباحث دین
تعامل با دانشجویان در محیط دانشگاه
فعالیت علمی روحانیت در مجامع علمی دیگر مانند رویشناسی اقتصاد سیاست
مطالعه گری عمل مشکلات مردم از مسئولین در مقام یک روحانی
اهل قناعت و سادگی زندگی
پاکی و مطابقت در رفتار و گفتار
روابط سالم خانوادگی
التزام به قوانین و مقررات
تعامل با نوجوانان در مساجد و مدارس
عدم وابستگی به نگاه های اقتصادی
ترویج مباحث دین در مسابقات تکنولوژیک
فضا سازی محافل

مرحله سنجش و تحلیل تأثیر متقاطع با استفاده از نرم افزار میک

ورودی نرم افزار

در این مرحله با ورود ۱۵ پیشران کلیدی به فضای میک مک و مراجعه مجدد به خبرگان، میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری هریک از پیشرانها با یکدیگر در بازه صفر (عدم تأثیر) و ۳ (بیشترین میزان تأثیر) مشخص شدند.

تصویر ۴. امتیازدهی زوجی پیشرانها بنابر نظر خبرگان

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1: مان آتوری	0	3	3	3	0	1	3	3	1	0	1	2	3	0	3
2: اسبب دیده	3	0	3	1	1	0	3	3	3	3	3	3	3	1	3
3: حائل حرام	2	3	0	2	0	0	3	3	2	3	0	3	0	3	
4: روحانی	2	2	3	0	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3
5: دانشجو	0	1	1	1	0	3	3	2	3	0	0	0	0	2	2
6: منتفص	0	0	1	3	3	0	1	1	2	0	1	1	1	3	2
7: مطابقه مگر	3	3	3	1	1	1	0	3	3	1	3	0	3	1	2
8: سبک زندگی	3	3	3	2	0	0	0	0	1	1	2	0	3	0	1
9: رفتار عمل	2	3	3	3	1	1	3	3	0	3	3	1	3	3	2
10: خاتونه	1	1	3	1	0	0	0	2	1	0	2	1	1	0	0
11: فتوحهانی	2	0	3	1	0	0	3	1	1	1	0	0	3	0	3
12: نوجوان	0	1	0	3	0	2	1	0	3	1	0	0	0	3	1
13: رامت	1	0	3	1	1	0	1	0	0	2	3	0	0	0	1
14: ناموزنی	1	0	0	3	1	2	2	0	0	0	2	0	0	0	0
15: دشمن	0	0	2	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0

Influences range from 0 to 3, with the possibility to identify potential influences:
 0: No influence
 1: Weak
 2: Moderate influence
 3: Strong influence
 P: Potential influences

بنابر نظرات احصاء شده توسط خبرگان درخصوص تأثیر متقابل پیشرانها بر یکدیگر، خبرگان در ۷۷ مورد معتقد بودند که پیشرانها تأثیری بر یکدیگر ندارند، در ۵۰ مورد تأثیر ضعیف بر یکدیگر دارند، در ۲۶ مورد پیشرانها تأثیر متوسط بر یکدیگر دارند و در ۷۲ مورد معتقد به تأثیر قوی پیشرانها بر یکدیگر بودند.

تصویر ۵. خلاصه نحوه امتیازدهی خبرگان

MDI characteristics	
Matrix size	15
Number of iterations	2
Number of zeros	77
Number of ones	50
Number of twos	26
Number of threes	72
Number of P	0
Total	148
Fillrate	65.77778%

Close

© LIPSOR-EPITA-MICMAC

مرحله طراحی سناریو با استفاده از نرم‌افزار SCENARIO WIZARD

ورودی نرم‌افزار

بعد از پایان کار نرم‌افزار میک مک و کشف پیشران‌های تأثیرگذار جهت اقدام، گام بعدی آغاز می‌شود و آن استفاده از نرم‌افزار سناریو ویزارد جهت تدوین سناریوها است. در این مرحله ابتدا پیشران‌هایی که بیشترین تأثیرگذاری بر مسئله را دارند، شناسایی می‌شوند و در مرحله بعد، حالت‌های متصور آن بیان می‌شوند. این پیشران‌ها و حالت‌های آنها در مسئله ما بدین شرح هستند:

تصویر ۹. پیشران‌ها و حالت‌های متصوره ورودی به نرم‌افزار سناریو ویزارد

Descriptors:	variant [1]	variant [2]	variant [3]	variant [4]
مطابقت رفتار و گفتار	التزام به این اصل	مطابقت و عدم ...	عدم التزام به این ...	عدم التزام به این ...
مطابق‌گیری حل مشکلات مردم در تمام یک روزهای	مطابق‌گیری دائم	مطابق‌گیری	عدم مطابق‌گیری	عدم مطابق‌گیری
باسوادی روحانی در مباحث دینی	باسوادی روحانی	سواد در حد	بی سوادی روحانی	بی سوادی روحانی
اجتناب از مال آلوده‌ی	کسب مال گمراه	کسب مال در حد	کسب مال پیش از	کسب مال پیش از
ارتباط با فشار آسیب دیده در قالب اردو جهادی	حضور فعال	تیار عرفی	حضور نگرینی و	حضور نگرینی و
التزام به قوانین و مقررات	التزام دائم	اقدام نگرینی	عدم التزام دائم	عدم التزام دائم

در مرحله بعدی میزان تأثیرگذاری هرکدام از حالت‌های پیشران‌ها، بر سایر حالت‌های پیشران‌ها بررسی می‌شود و در بازه ۳- تا ۳+ براساس نظر خبرگان امتیازدهی می‌شود. ۳- به معنای بیشترین تأثیر منفی یک حالت پیشران مدنظر بر یک حالت پیشران دیگر و ۳+ یعنی بیشترین تأثیر مثبت یک حالت پیشران، بر یک حالت پیشران دیگر است.

تصویر ۱۰. نحوه امتیازدهی خبرگان بر میزان تأثیر پیشران‌ها بر یکدیگر

	مطابقت رفتار و گفتار	عدم التزام به این اصل	مطابق‌گیری حل مشکلات مردم در تمام یک روزهای <th>باسوادی روحانی در مباحث دینی <th>اجتناب از مال آلوده‌ی <th>ارتباط با فشار آسیب دیده در قالب اردو جهادی <th>التزام به قوانین و مقررات </th></th></th></th>	باسوادی روحانی در مباحث دینی <th>اجتناب از مال آلوده‌ی <th>ارتباط با فشار آسیب دیده در قالب اردو جهادی <th>التزام به قوانین و مقررات </th></th></th>	اجتناب از مال آلوده‌ی <th>ارتباط با فشار آسیب دیده در قالب اردو جهادی <th>التزام به قوانین و مقررات </th></th>	ارتباط با فشار آسیب دیده در قالب اردو جهادی <th>التزام به قوانین و مقررات </th>	التزام به قوانین و مقررات
مطابقت رفتار و گفتار							
عدم التزام به این اصل	3 -3 1	1 -1 0	-3 2 3				
مطابق‌گیری حل مشکلات مردم در تمام یک روزهای	-3 -3 2	-2 2 0	3 -2 3				
باسوادی روحانی در مباحث دینی	1 -1 0	0 0 0	-2 1 1				
اجتناب از مال آلوده‌ی				0 0 0	-3 2 3		
ارتباط با فشار آسیب دیده در قالب اردو جهادی				0 0 0	-3 3 1		
التزام به قوانین و مقررات				0 0 0	-3 3 1		
مطابق‌گیری حل مشکلات مردم در تمام یک روزهای	3 2 1	3 2 2				2 -2 0	
باسوادی روحانی در مباحث دینی	-2 3 1	-3 3 1				3 -2 3	
اجتناب از مال آلوده‌ی	1 1 1	1 -1 1				-1 1 0	
ارتباط با فشار آسیب دیده در قالب اردو جهادی							1 1 0
التزام به قوانین و مقررات							
مطابق‌گیری حل مشکلات مردم در تمام یک روزهای	3 2 1	3 2 2					1 1 0
باسوادی روحانی در مباحث دینی	-2 3 1	-3 3 1					3 -2 3
اجتناب از مال آلوده‌ی	1 1 1	1 -1 1					-1 1 0
ارتباط با فشار آسیب دیده در قالب اردو جهادی							
التزام به قوانین و مقررات							
مطابق‌گیری حل مشکلات مردم در تمام یک روزهای	3 2 2	3 -3 2					1 1 0
باسوادی روحانی در مباحث دینی	-2 -3 2	-3 -3 2					0 0 0
اجتناب از مال آلوده‌ی	1 1 1	1 -1 1					0 0 0
ارتباط با فشار آسیب دیده در قالب اردو جهادی							
التزام به قوانین و مقررات							
مطابق‌گیری حل مشکلات مردم در تمام یک روزهای	3 2 1	3 2 1					0 0 0
باسوادی روحانی در مباحث دینی	-3 -3 1	-2 -3 1					0 0 0
اجتناب از مال آلوده‌ی	1 1 0	-1 -2 0					0 0 0

خروجی نرم افزار

بعد از ثبت نظر خبرگان درخصوص میزان اثرگذاری مثبت و منفی حالات پیشرانها بر یکدیگر، نرم افزار سناریو ویزارد، سناریوها را در اختیار ما قرار می دهد. همانگونه که مشاهده می شود، نرم افزار یک سناریو آرمانی و یک بدترین سناریو^۱ (سناریو شماره دو و چهار) ارائه داده و دو سناریو در میانه را بیان کرده است. از این رو برای بررسی بهتر، نگاهی دقیق تری به سناریوها انداخته می شود.

تصویر ۱۱. خروجی نرم افزار سناریو ویزارد و معرفی سناریوها

داستان سناریو ۱: (روحانی تراز)

اگر به تصویری که در اذهان مردم درخصوص ویژگی های یک روحانی نگاهی انداخته شود، ملاحظه می شود که آن روحانی باید ویژگی هایی داشته باشد که اهم آن ویژگی ها به نظر خبرگان، شش موردی است که در این پژوهش اشاره شده اند. سناریوی اول، تنها در یک شاخص از شش شاخص با سناریو آرمانی تفاوت دارد و آن زمانی است که روحانیت به جای کسب مال کمتر از حد متعارف، در حد متعارف به کسب مال بپردازد و مانند سایر افراد جامعه باشد. از این رو با توجه به شباهت بسیار این سناریو با سناریوی بعدی، نام آن روحانی تراز انتخاب شد و علت این امر هم آن است که دستیابی به روحانیتی با این مشخصات، کمی راحت تر از سناریوی قبلی می باشد. این سناریو براساس اطلاعات ثبت شده از خبرگان، دارای امتیاز ۵۸ می باشد و توصیف ناسازگاری اش یک است.

جدول ۶. جزئیات سناریوی اول

مطابقت رفتار و گفتار	التزام به این اصل
مطالبه‌گری حل مشکلات مردم در مقام یک روحانی	مطالبه‌گری
با سواد روحانی در مباحث دینی	با سواد روحانی
اجتناب از مال‌اندوزی	کسب ثروت در حد نیاز عرفی
ارتباط با اقشار آسیب دیده در قالب اردوهای جهادی و غیره	حضور فعال
التزام به قوانین و مقررات	التزام دائم

داستان سناریوی ۲: سناریوی آرمانی (روحانی آرمانی)

سناریوی دوم، تصویر روحانی آرمانی است. در این سناریو، روحانی به این علت آرمانی نام‌گذاری شده است که در تمام پیشران‌های مذکور بهترین حالت را دارا می‌باشد که تحقق آن در خارج بسیار سخت و رویاپردازانه می‌باشد. در این سناریو برای روحانیون مطابقت رفتار و گفتار یک خط قرمز است و هیچ‌گاه تخطی از آن جایز نیست. در این سناریو یک روحانی زمانی یک روحانی واقعی است که دائماً برای حل مشکلات مردم در حال مطالبه‌گری و اقدام باشد. ویژگی بارز دیگر این روحانیت، کسب مال و ثروت کمتر از نیاز متعارف است و او به معنای واقعی کلمه زهد را معنا بخشیده است. روحانیت در این سناریو، حضور فعال در میادین مختلف جهت خدمت به مردم دارد و از هیچ فرصتی برای خدمت به مردم دریغ نمی‌ورزد. تأثیر این عمل زمانی ماندگارتر می‌شود که مردم در زمان سختی‌ها مانند سیل و زلزله یا دیگر بلاها حضور این قشر را کنار خود حس کنند. آخرین ویژگی که نقش بسیار در تصویرسازی این قشر در ذهن مردم دارد، التزام دائم این قشر به قوانین و مقررات جامعه است. این سناریو براساس اطلاعات ثبت شده از خبرگان، دارای امتیاز ۶۱ می‌باشد و توصیف ناسازگاری‌اش صفر است.

جدول ۷. جزئیات سناریوی دوم

مطابقت رفتار و گفتار	التزام به این اصل
مطالبه‌گری حل مشکلات مردم در مقام یک روحانی	مطالبه‌گری
با سواد روحانی در مباحث دینی	با سواد روحانی
اجتناب از مال‌اندوزی	کسب مال کمتر از حد متعارف
ارتباط با اقشار آسیب دیده در قالب اردوهای جهادی و غیره	حضور فعال
التزام به قوانین و مقررات	التزام دائم

داستان سناریوی ۳: (روحانی فعلی)

سناریوی سوم برای زمانی است که روحانیون در شاخص‌ها حالت‌های مختلفی داشته باشند. در این سناریو که به نام سناریوی روحانی‌نما نام‌گذاری شده است، روحانیت متأسفانه رفتار و گفتارش یکی نیست و در گفتار حرفی می‌زند که خود عمل نمی‌کند. ویژگی بعدی این روحانی عبارت است از اینکه آن هم مانند موارد قبلی در عین اینکه رفتار و گفتارش یکی نیست؛ اما مطالبه‌گری حل مشکلات مردم را بر خود واجب می‌داند و آن را همچنان خط قرمز خود می‌داند. روحانی در این سناریو برخلاف موارد قبلی در مباحث دینی، حداقل سواد ممکن را ندارد. روحانیت در این سناریو، در حدنیاز به کسب مال می‌پردازد و مانند مطالبه‌گری حل مشکلات مردم، حضور فعالی برای کمک به اقشار آسیب‌دیده در قالب اردوهای جهادی و ... دارد. ویژگی دیگر روحانیت در این سناریو، عدم التزام به قوانین و مقررات است. این سناریو از این جهت که در دو پیشران منفی و دو پیشران مثبت و در یک پیشران میانه است و با توجه به جایگاه و اهمیت بالای این قشر، به سناریو روحانی‌نما نامیده شده است.

جدول ۸ جزئیات سناریوی سوم

مطابقت رفتار و گفتار	عدم التزام
مطالبه‌گری حل مشکلات مردم در مقام بک روحانی	مطالبه‌گری
با سواد روحانی در مباحث دینی	بی سواد
اجتناب از مال‌اندوزی	کسب ثروت در حد نیاز عرفی
ارتباط با اقشار آسیب‌دیده در قالب اردوهای جهادی و غیره	حضور فعال
التزام به قوانین و مقررات	عدم التزام دائم

داستان سناریوی ۴: (روحانی‌نما)

سناریو آخر که بدترین سناریو است، روحانیت در تمام پیشران‌ها، جهت منفی را تصاحب کرده است. روحانی در این سناریو، هیچ تطابقی بین رفتار و گفتارش وجود ندارد و هیچ تمایلی به مطالبه‌گری برای حل مشکلات مردم ندارد. روحانیت در این سناریو، هیچ سواد هم در حوزه مباحث دینی ندارد و به گفته امام راحل، لباس روحانیت را دزدیده است. این روحانیت، مال‌اندوزی و ثروت‌اندوزی را مورد توجه قرار داده و هیچ تمایلی به ارتباط‌گیری با اقشار آسیب‌دیده ندارد. این روحانیت همچنین جایگاه خود را ماورای قوانین و مقررات می‌داند و هیچ خط قرمزی را برای خود نمی‌بیند.

جدول ۹. جزئیات سناریوی چهار

عدم انحراف	مطابقت رفتار و گفتار
عدم مطالبه‌گری	مطالبه‌گری حل مشکلات مردم در مقام یک روحانی
بی‌سوادی	با سوادی روحانی در مباحث دینی
مال‌اندوزی بیشتر از حد نیاز	اجتناب از مال‌اندوزی
بی‌خیالی مطلق	ارتباط با اقشار آسیب‌دیده در قالب اردوهای جهادی و غیره
عدم انحراف دائم	التزام به قوانین و مقررات

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

بعد از نام‌گذاری سناریوها و بیان داستان هر کدام از سناریوها، به‌عنوان نتیجه‌گیری و جمع‌بندی نوبت به تنظیم جدول سنجش اجمالی سناریوها می‌رسد. در این مرحله براساس نظر خبرگان، با فرض استمرار وضع موجود، احتمال وقوع هریک از سناریوها و میزان مطلوبیت آنها از نظر سیاستگذار مورد بررسی قرار می‌گیرد و در نهایت تفاضل این دو گزاره مشخص می‌شود. در این جدول حاصل تفاضل، هر چه به مثبت برود، حصول آن دشوارتر و هر چه منفی‌تر شود، تحصیل آن سهل‌تر می‌شود. به عبارت دیگر، از چهار سناریو ممکن، سناریویی که بیشترین احتمال وقوع را دارد، عدد چهار می‌گیرد و اگر همان سناریو، بیشترین میزان مطلوبیت را داشته باشد هم عدد چهار را کسب می‌کند و حاصل تفاضل این دو شاخص، برابر با صفر می‌شود.

جدول ۱۰. ارزیابی سناریوها براساس شاخص ارزیابی احتمال وقوع و میزان مطلوبیت از نظر سیاستگذار

نام سناریو	احتمال وقوع	تعیین میزان مطلوبیت از نظر سیاست‌گذار	تفاضل
روحانی تراز	۳	۳	۰
روحانی آرمانی	۱	۴	۳
روحانی فعلی	۴	۲	-۲
روحانی نما	۲	۱	-۱

خروجی این جدول می‌گوید که سناریو مطلوب، سناریوی شماره ۲ (روحانی آرمانی) است که احتمال وقوع آن ۱ از ۴ و میزان مطلوبیت آن، ۴ از ۴ است و از این رو به واسطه کسب تفاضل ۳، تحقق این سناریو سخت‌ترین و محکم‌ترین سیاست‌ها را نیاز دارد. در ادامه در دسترس‌ترین

مطلوب سیاست‌گذار، سناریو اول (روحانی تراز) است. دلیل آن هم این است که احتمال وقوع آن ۳ از ۴ و میزان مطلوبیت آن ۳ از ۴ است. لذا سیاستگذار با اصلاح سیاست‌های موجود خود، می‌تواند به این مهم دست یابد. سناریوی سوم (روحانی فعلی)، استمرار وضع موجود است که استمرار آن شاید برای آینده نتایج خوش‌آیندی نداشته باشد. درنهایت سناریوی چهارم یعنی روحانی‌نما به دلیل اینکه احتمال وقوعش ۲ از ۴ و میزان مطلوبیتش از نظر سیاستگذار ۱ از ۴ است، سناریویی است که در صورت عدم اصلاح سیاست‌ها و برنامه‌های در حال اجرا، جامعه روحانیت به آن دچار خواهد شد و بی‌شک تحقق این سناریو، ضربه سنگینی به نفوذ و پایگاه اجتماعی روحانیت خواهد شد.

پیشنهادها

برای هریک از سناریوها، مجموعه‌ای از سیاست‌ها به منظور تحقق و حفظ آن سناریو بیان می‌گردد که این سیاست‌ها در سناریوهای این مسئله بدین شرح هستند:

سیاست‌های سناریوی اول:

تاکید بیش از پیش بر مطابقت رفتار و گفتار از جانب اساتید اخلاق و رسانه‌ها توسط روحانیت
ترویج مطالبه‌گری برای حل مشکلات مختلف مردم توسط روحانیت به عنوان یک قشر پر نفوذ در جامعه
تاکید بر با سواد شدن روحانیت برای جلب اعتماد بیشتر مردم در سطح اول علوم دینی و سطح بعدی علوم جدیدی که روحانیت بواسطه حضورش در اجتماع باید به آنها مجهز شود
دعوت توسط اساتید اخلاق و مراجع تقلید به زهد و زیست همانند حضرت علی (ع)
ترویج بیش از پیش از پیش اردوهای جهادی توسط ارگان‌های مردمی و انتشار اقدامات صورت گرفته توسط رسانه‌ها
تشویق رسانه‌ها به التزام به قوانین و مقررات در هر زمان و هر مکان (قوانین اجتماعی و قوانین فقهی و حکومتی) و تاکید اساتید اخلاق و مراجع تقلید به وجوب این مسئله

سیاست‌های سناریوی دوم:

تاکید بیش از پیش بر مطابقت رفتار و گفتار از جانب اساتید اخلاق و رسانه‌ها توسط روحانیت
ترویج مطالبه‌گری برای حل مشکلات مختلف مردم توسط روحانیت به عنوان یک قشر با نفوذ در جامعه
تاکید بر با سواد شدن روحانیت برای جلب اعتماد بیشتر مردم در سطح اول علوم دینی و سطح بعدی علوم جدیدی که روحانیت بواسطه حضورش در اجتماع باید به آنها مجهز شود
تاکید بر اینکه روحانیت هم یک قشری مانند تمام اقشار متوسط جامعه است
ترویج بیش از پیش از پیش اردوهای جهادی توسط ارگان‌های مردمی و انتشار اقدامات صورت گرفته توسط رسانه‌ها
تشویق رسانه‌ها به التزام به قوانین و مقررات در هر زمان و هر مکان (قوانین اجتماعی و قوانین فقهی و حکومتی) و تاکید اساتید اخلاق و مراجع تقلید به وجوب این مسئله

سیاست‌های سناریوی سوم:

گسترش دروس اخلاق و برنامه های اخلاقی در حوزه علمیه
برجسته سازی اقدامات روحانیون در جهت رفع مشکلات اصناف و گروه های مختلف مردم در قالب NGO ها و خیریه ها
تشویق جهت گسترش اقدامات مردم نهاد توسط روحانیون توسط دفاتر مراجع تقلید تعمیق و به روز رسانی دروس حوزه های علمیه
تشویق و آگاه سازی نوجوانان ۱۶ تا ۱۸ ساله به منظور شناخت آینده شغلی یک روحانی پیوند بیش از پیش و تعمیق حوزه علمیه و دانشگاه
ترویج اردوهای جهادی فرهنگی محور
برجسته سازی اقدامات جهادی روحانیون در هنگام بلایای طبیعی و غیرطبیعی
تاکید بر رعایت قوانین و مقررات به عنوان یک واجب الهی توسط مراجع
تثبیت این گزاره «یک روحانی علاوه بر یک شهروند، الگوی مهم در جامعه است و باید به تمام رفتارهایش دقت کند» توسط اساتید اخلاق و حوزه علمیه

سیاست‌های سناریو چهارم:

گسترش دروس اخلاق و برنامه های اخلاقی در حوزه علمیه
ترویج لزوم اقدامات روحانیون در جهت رفع مشکلات اصناف و گروه های مختلف مردم در قالب NGO ها و خیریه ها
تشویق جهت گسترش اقدامات مردم نهاد توسط روحانیون توسط دفاتر مراجع تقلید تعمیق و به روز رسانی دروس حوزه های علمیه
تشویق و آگاه سازی نوجوانان ۱۶ تا ۱۸ ساله به منظور شناخت آینده شغلی یک روحانی پیوند بیش از پیش و تعمیق حوزه علمیه و دانشگاه
ترویج اردوهای جهادی فرهنگی محور
ترویج لزوم گسترش اقدامات جهادی روحانیون در هنگام بلایای طبیعی و غیرطبیعی
تاکید بر رعایت قوانین و مقررات به عنوان یک واجب الهی توسط مراجع
تثبیت این گزاره «یک روحانی علاوه بر یک شهروند یک الگوی مهم در جامعه است و باید به تمام رفتارهایش دقت کند» توسط اساتید اخلاقی و حوزه علمیه
تبلیغ دین به زبان ها و ابزارهای جدید
گزینش افراد با استعداد و دغدغه مند برای ورود به حوزه با تشویق آنها به وسیله خدمات و امکانات
برگزاری دوره های افزایش مهارت های شخصی و اجتماعی روحانیون

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- اخلاقی، محمدعلی (۱۳۸۴). شکل‌گیری سازمان روحانیت شیعه. یکم، تهران، انتشارات شیعه‌شناسی.
- حاجیان، ابراهیم (۱۳۹۴). چارچوب روش‌شناختی برای پژوهش‌های محیط‌شناسی، فصلنامه مطالعات راهبردی، ۶۸، ۳۶-۷.
- حاجیان، ابراهیم (۱۳۹۶). مبانی، اصول و روش‌های آینده‌پژوهی. دوم، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق علیه‌السلام.
- حسینی خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۹۴). بیانات در دیدار با روحانیون و طلاب. سایت اینترنتی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای، قابل دسترسی در <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=32763>.
- سام‌دلیری، کاظم (۱۳۹۴). انواع دین‌داری و روحانیت؛ بررسی تأثیر نوع دین‌داری بر تبعیت از روحانیان. فصلنامه شیعه‌شناسی، ۵۲، ۸۳-۵۳.
- سام‌دلیری، کاظم (۱۳۹۷). نوسازی و تغییرات اجتماعی؛ دینداری و روحانیت در ایران امروز. یکم، تهران، جامعه‌شناسان.
- سلیمانیه، مهدی (۱۳۹۷). پل تا جزیره؛ تاملاتی جامعه‌شناختی در موقعیتی پس‌انقلابی روحانی. یکم، تهران، آرما.
- شجاعی‌زند، علیرضا (۱۳۹۱). کاهش نفوذ اجتماعی روحانیت در ایران «الگوی برای بررسی». فصلنامه شیعه‌شناسی، ۳۸، ۱۰۶-۷۵.
- شریفیان ثانی، مریم (۱۳۸۰). سرمایه اجتماعی: مفاهیم اصلی و چارچوب نظری. فصلنامه رفاه اجتماعی، ۲، ۸-۱۵.
- عبدالمهدی، محمد و موسوی، میرطاهر (۱۳۸۶). سرمایه اجتماعی در ایران؛ وضعیت موجود، دورنمای آینده و امکان‌شناسی گذار. فصلنامه رفاه اجتماعی، ۲۵، ۲۳۳-۱۹۵.
- عیسی‌نیا، رضا (۱۳۹۹). موقعیت و جایگاه روحانیت در جامعه منتظر. فصلنامه جامعه‌مهدوی، ۲، ۱۶۱-۱۳۹.
- عیسی‌نیا، رضا (۱۴۰۰). بررسی منزلت اجتماعی سیاسی روحانیت و تغییرات آن در چهاردهم جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه سیاست متعالیه، ۳۲، ۲۶۶-۲۵۰.
- مولایی، محمدمهدی و طالبیان، حامد (۱۳۹۴). آینده پژوهی مسائل ایران با روش تحلیل ساختاری. فصلنامه مجلس و راهبرد، ۸۶، ۳۲-۵.
- نوع‌دوست، رضا و مایلی، محمدرضا (۱۳۹۷). وضعیت‌سنجی سرمایه روحانیت پیش و پس از پیروزی انقلاب اسلامی. پژوهشنامه علوم سیاسی، (۵۲)، ۴، ۲۲۷-۱۹۳.
- نیازی، محسن؛ مزروعی نصرآبادی، اسماعیل و نقی‌پور ایوکی، سحر (۱۴۰۰). آینده‌پژوهی سبک زندگی اقتصادی خانواده‌ها با نرم‌افزار میک مک و سناریو ویزارد. فصلنامه علمی مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی، ۴۰، ۳۰۱-۲۷۸.